

ТЕОДОР ДРАЙЗЕР АЙДА ХОЧАУТ

Превод от английски: Вера Стоименова, 1984

chitanka.info

Тя е и завинаги ще остане свързана със спомените ми за оня селски кът, в който я видях, за пръв път, за оня край на мляко и мед. Спомня ли си за нея и за мрачната, неугледна кафеникава фермерска къща, на чийто праг я видях за пръв път, а по-късно и за малката, но чиста къщичка, където я видях най-сетне да почива в мир, пред очите ми изникват като величествени вълни гладки зелени хълмове, готови да поберат хиляди ферми просторни и необятни долини, необрулени от ветровете дървета с корони-кубета огромни стада едър и дребен добитък, изпъстрили околните хълмове на червени, черни и бели петна, и хамбари — толкова грамадни, че приличаха повече на хангари за самолети, отколкото на хранилища за сено и жито. Навсякъде дареше изобилие, ширеха се плодородни нивя, засети с жито, царевица, ръж и овес, а тук-там се срещаха и преуспяващи ферми, в които се занимаваха само с отглеждане на домати, жито, грах или с мандраджийство.

Спомням си и баща й — Фред: той очевидно сам се бе назовавал така, защото името, му бе изписано с едри черни букви над огромната врата на просторния червен хамбар. Този Хочаут бе груб, недодялан, навъсен човек, със сламено руса коса, червендалест и със сиви очи. Недружелюбният му поглед трудно можеше да се забрави. Разправяха, че отгоре на всичко той и в неделя се облича като в делник — с кафяв работен комбинезон и пуловер. Накратко, Хочаут бе един от онези отвратителни, недодялани, мърляви работяги, които само трупат, трупат и трупат, без да си позволят и трохичка разкош, а след като натрупат, каквото съумеят, умират и оставят всичко на отчуждените още в детството си деца, които пет пари не дават дали отецът им е жив или мъртъв и изобщо нищо не ги интересува, освен благата, които той е успял да натрупа. Но и в тази си дейност Хочаут нямаше кой знае какъв успех. Той бе твърде ограничен и само поскриваше част от печалбите, влагаше ги отново в земя, добитък или внасяше в банка скромни суми при ниска лихва. Местните хора разправяха, че заявявал: „Няма при мен «дубиче» с лой!“ И наистина Хочаут се славеше с най-мършавите, кокалести и отрудени коне и крави в района — той, изстискваше и последната им капчица сила и мляко.

Разказаха ми, че имал трима сина и две дъщери. Вероятно и петимата са го мразели, но поне тези, които познавах, не можеха да го понасят. Когато за пръв път пристигнах в тези места, един от синовете

му вече бе заминал за Далечния Запад: хората разправях, че преди да заmine, той запратил вилата по баща си и му казал да върви по дяволите. Другият син познавах много добре, тъй като живееше до моя сродник — той: се бе оженил, след като старецът го изхвърлил, защото не работел здравата. Инак той бе работлив и способен и за седем години успя да изплати цяла ферма от четиридесет акра плодородна земя, а освен това си: купи и кола — измишльотина, която баща му нарекъл: „кабриолет за безделници“.

Третият син, Самюъл, също напуснал баща си след една свада поради съвсем човешкото му желание да се ожени и да заживее самостоятелно. По-късно обаче — той бил също така алчен като баща си и се надявал, че ще вземе по-голям дял от имота след смъртта му (или поне така разказваха роднините им) — се сприятелил с него и двамата си зараменяли такива поздрави и посещения, на каквито могат да се радват само двама особняци. Според думите на втория син, те непрекъснато се карали — единия месец били в приятелски отношения, а другия в лоши: честите им, своенравни сдобрявания и смразявания се ръководели от настроенията и користите им.

Освен това Хочаут имаше и две дъщери: около тридесетгодишната Ефи, която избягала още на двадесет и една година в съседния голям град, тъй като баща ѝ не ѝ разрешавал да си има приятел. Там си намерила работа в една пералня и повече не се върнала. Най-малката — героинята на този разказ — видях за пръв път, когато бе на двадесет и осем години и вече ѝ личаха тегнещите грижи и разочарования. Защото, освен че бе жестокосърдечен с „дубичетата“, Хочаут бе жестокосърдечен и с хората и гледаше на тях само като на, машини (какъвто бе и самият той). Говореше се, че ставал още в зори и дори по-рано, при първи петли, а вечер си лягал последен. Хенри Хочаут, когото познавах най-добре, веднъж сподели, че баща им „ругаел като дявол“, ако децата му не били на крака пет минути след като станел той. Измъчена и наскърбена, жена му умряла още на четиридесет и три години и той никога не се оженил повторно, но не поради някаква почтеност, а просто защото имал Айда. Той, разбира се, не бил религиозен и не изповядвал нищо друго, освен веруюто да си гледаш работата, да печелиш и да скътваш колкото може повече пари. Въпреки всичко обаче децата му не бяха така закоравели — по-скоро бяха сантиментални и човечни, и това несъмнено бе

реакция срещу угнетителната семейна среда, от която в крайна сметка бяха успели да се измъкнат.

А сега ще ви разкажа за Айда, която видях за пръв път, когато вече споменатият ми сродник ме покани да го придружа до Хочаут, за да си купи малко сено.

— Ще се запознаеш с човек, достоен за перото на всеки писател-реалист — добави той.

В отговор на нашето високо „Добър ден!“ на вратата се показва една преждевременно състарена и съсипана от работа жена — тя бе невзрачна, но все пак яка, едра, с малки и доста неспокойни очи, със зачервени, загорели от слънцето лице и ръце, малък нос и пообезцветена рижава коса, прибрана небрежно на тила. Когато моят сродник попита къде е баща ѝ, тя посочи хамбара и рече:

— Току-що отиде да нахрани прасетата.

Минахме през тясната вратичка по грижливо оградения път към хамбара и стигнахме пред огромен свинарник с около тридесет прасета. Хочаут бе там с кофа в ръка и втъкнати в ботушите крачоли на кафявия работен комбинезон — стоеше и гледаше замислено грухтящата си собственост.

— Хубави прасета, а, мистър Хочаут? — забеляза моят сродник.

— Хубави — отвърна Хочаут със силен акцент, като ме изглежда въпросително и не особено вежливо. Време им е вече за продан. Нямам никаква сметка повече да ги храня.

Хвърлих насмешлив поглед към сродника си, но той учтиво попита:

— Мистър Хочаут, имате ли сено за продан?

— А колко плащате? — съобрази веднага той.

— Е, по пазарната цена. Седемнадесет долара... беше, нали?

— Няма да стане. И да имам — не го продавам. Ако времето се задържи все тъй, цената на сеното ще се покачи с пет долара — и той огледа засушените, недокоснати от дъжд през последните седмици синьо-зеленикави поля.

Моят сродник се усмихна.

— Добре тогава. Прав сте, ако смятате, че времето ще се задържи сухо. А какво ще кажете за осемнадесет на тон?

— Не, та дори и за двацет. До октомври сеното се покачва на двацет и два за тон. Пък и ако не мога да го продам сега, ще го продам

зимъс.

Загледах се в този груб, жилав и самоуверен човек. Къщата и хамбарът му потвърждаваха всички слухове. Къщата бе малка, кафява, неуютна и без веранда, а пътеките отпред и встрани бяха занемарени и без цветя. Мършаво куче и няколко пилота стояха под сянката на невисокото дърво, което се мъдреше в ъгъла на двора. Няколко коня хрупкаха в хамбара, защото бе неделя, а сектантската атмосфера на този край държеше на строгото спазване на празниците. Конете бяха от слаби по-слаби — чак мършави. А позата на Хочаут, изпъчил се червендалест и як пред огромния новобоядисан хамбар, подсказваше, че именно той му е на сърцето. Хамбарът нямаше грешка. Беше изпипан и просторен и вместише всичко онова, на което Хочаут държеше особено много.

На връщане сродникът ми подхвана разговор за дъщерята на Хочаут.

— Ето една жена, чийто живот е разсипан от този стар хищник — рече той, след като ми разказа някои подробности около живота ѝ. — Тя не е красавица и никога не е имала кой знае какви шансове да се омъжи, но и той не допусна никой до нея, пък и вече май е твърде късно. Често се чудя защо не е избягала като сестра си и как ли прекарва времето си с него. Сигурно непрекъснато работи. Та той надали купува и вестници... Преди няколко години се носеха слухове за някаква любовна история между нея и един ратай на Хочаут. Хочаут го хванал, като чукал на капака на прозореца ѝ в два часа през нощта, и го пребил с дръжката на мотиката. Дали е имало нещо помежду им, никой не знае. Но както и да е, оттогава Айда не е мръднала оттук и много се съмнявам дали изобщо някой я ухахва...

Повече от пет години нито ги видях, нито чух за тях, тъй като обикалях и пишех на други места. А лятото, когато се върнах на почивка, разбрах, че старият починал и имуществото му било поделено според закона, тъй като не оставил завещание. Нещастната Айда, след тридесет и две или три години служба при баща си — готвене, метене, гладене, пране, хранене на животните, косене и събиране на сено — получила точно една пета наред с другите наследници, или общо петнадесет акра земя и две хиляди долара. Веднага дала под аренда земята на преуспяващия си брат — онзи с колата, а парите вложила в банка. За да свързва двата края, тъй като

животът ѝ очевидно не се подобрил кой знае колко, тя отишла да работи първо в една пералня в околийския град Саут Биксли, после, през лятото, във фабриката за домати консерви, и накрая като икономка в семейството на заможен собственик на консервна фабрика. Съпругата на моя сродник ми каза, че Айда била все още неомъжена, нямала си и приятел, макар да се носели слухове, че сега, след като притежавала земя и пари в банката, я ухаждал някакъв бръснар от Шривъртаун — Арло Уилкинс: вятърничав неудачник, някогашен пияница и гуляйджия, но вече улегнал и позастаряващ субект на петдесет години. Ухаждал я и някой си Хенри Уидъл, друг неудачник, но като че ли по-приемлив, тъй като нямал нито сила, нито дързост да се напива или буйства. Той бил син на местен безимотен фермер, който работел по фермите на другите. Без да има някакво образование, синът заскитал по света, като най-напред се опитал да продава дървета за разсад, но според собствените му думи се провалил напълно. След това работил в една мебелна фабрика в Чикаго, но работата се оказала твърде тежка за него и той поел на запад — стигнал чак до Колорадо, където нуждата го заставила да работи по прокарването на железницата. Както твърдял, той бил дал своя принос за компанията „Денвър — Рио Гранде“. Но и тази работа му се сторила твърде тежка, напуснал и се върнал към относително спокойния си предишен живот, който в сравнение с преживелиците му се виждал цвете. И все пак Уидъл установил, че животът и тук не е лесен, и по времето, когато се запознах с него, той си изкарваше прехраната като колар на един местен предприемач или, както ехидно се изрази синът на гореспоменатия ми сродник, вършел „най-леката възможна работа“.

През лятото бях в този край и този момък често минаваше покрай работното ми място под дърветата, увенчаващи хълма, през чийто склон минаваше шосето. Често дочувах скърцането на колелата на каруцата, натоварена с камъни, пясък или трупи, в една или друга посока. Аз се запознах с Уидъл, след като вече бе известен в околността — хората в този край се знаят един друг. Двамата сина на сродника ми работеха на картофената нива близо до хълма, където пишех, и аз ги виждах как махат на коларя — кой знае защо, но той бе за тях източник на безгрижни закачки и веселие. Веднъж дочух смях и бавно се отправих към тяхната компания, изкушен от възможността да чуя някои местни клюки. Оказа се, че Уидъл е човек без стремежи и

без ориентир, човек, който се носи напосоки, без да има и най-малка представа за порядъка и важните мисловни процеси в този живот, но въпреки това той ми бе интересен. Защо точно — сам не знам. Доколкото можах да разбера, той долавяше смътно или опипваше непохватно само онази част или страна от живота, с която се сблъскваше непосредствено. Макар и неясно, той непрекъснато разказваше за нещата, които бе видял по време на скитанията си — за планините на запад, за прериите в Тексас, където се опитвал да продава дървета, за достойнствата на областта, в която живеел, но описанията му бяха винаги повърхностни. Планините на Колорадо бяха „бая високи“, пейзажът „бая хубав тук-там“. В Тексас било горещо и сухо, с „малко дървета, ама аз не можах да продам никакви“. Хората, които беше срещал, бяха просто движещи се предмети или фигури от някакъв сън. В съзнанието му всичко се сливаше в едно. Не забелязах да е съхранил поне едно ярко впечатление от миналото или настоящето. И все пак, когато веднъж го подкачихме, той ни призна, че бил кандидат за ръката на многострадалната Айда. Както научих по-късно, още същата година успял да се ожени за нея и така удържал победа над възрастния и без съмнение много по-хитър Уилкинс.

Малко по-късно през същата година ми писаха, че на мястото, наследено от Айда, и с нейни пари младата двойка си строяла нещо като къщурка или барака — щели да се нанесат през пролетта. В писмото също пишеше, че двамата работели заедно с майсторите — Уидъл прекарвал дървен материал, пясък и тухли, а Айда въртяла чука. После научих, че са се настанили удобно, имали си крава, няколко прасета и пилета, кон и земеделски сечива — всичко закупено с парите на Айда, и че и двамата работели по нивите.

Това, което ме заинтересува, бе, че сега, когато след толкова години порядъчната Айда си бе намерила мъж — макар и такъв непохватен като Уидъл — тя го бе превърнала в божество. И то какво божество!

— Ех, тоя Уидъл — вече си има стълб зад гърба! — подхвана един от синовете на моя домакин, когато на следващото лято отново пристигнах за две седмици. — Той изобщо няма какво да се трепе! Айда е на крак от ранно утро, храни пилетата и прасетата, дои кравата и му носи закуската в леглото. Е, понякога и той работи на полето, оре, ама и тя оре с него.

— Аха, виждал съм я как прехвърля в хамбара сено от каруцата, точно както правеше при баща си — добави вторият младеж.

— Само че има разлика, голяма разлика — направи опит да се пошегува баща им. — По-рано вършеше всичко не по своя воля и без силата, която дава любовта, докато сега...

— Любовта не прави сеното по-леко — мъдро забеляза едно от момчетата.

— Нито пък орането. Ами тъй де! — подхвърли един ратай, който постоянно работеше във фермата. А съм я виждал и да оре...

— Но защо опощлявате любовта! — рекох с укор аз. И направих всичко възможно да я защитя, пък каквото ще да става.

Така или иначе, Уидъл бе все весел и дори закачлив. Когато за пръв път го видях като колар, той бе мрачен и тъжен, сякаш загадките на живота или по-точно борбата за съществуване го гнетяха така, както гнетят всеки един от нас. Но сега, когато късметът му се бе усмихнал, той бе някак по-напет: това се дължеше не толкова на облеклото му — всъщност най-обикновени фермерски дрехи — колкото на държанието му. Понякога, особено следобед, когато не бе обременен с домашни задължения или вместо него ги вършеше жена му, той идваше при мен на хълма, където пишех сред гористата местност и просторната красива панорама. След дълго колебание веднъж ме попита как и защо пишат хората. И може ли човек да си изкарва прехраната от това? Много или малко трябва да пишеш, за да преживяваш. И за кого, за ей тези ли тук списания пиша?

Едва ли не с тъга признах, че пиша, когато мога. Опитах се да му поясня, че пътят на скромния писател е понякога трънлив и че все пак нямам кой знае какви причини да се оплаквам.

После подхванахме разговор за фермерството и, да си призная, веднага се почувствувах на по-здрава почва. Попитах го как я кара? Голям ли е добивът от първата реколта? Какви са изгледите за втората? Лесно ли се справя с петнадесетте акра? Добре ли е жена му?

На последния въпрос отговори, че била добре, дори доста добре, слава богу, но що се отнася до предпоследния, отвърна замислено:

— Не, не много. То се знае, сега-засега още си нямаме от най-хубавите сечива, а здравето на жена ми не е чак толкова добро, колкото беше миналото лято, ама все някак я караме. Май че ще докарам къде тон картофи и около десет тона жито. Мен по ме тегли да развъждам

пилета, ама трябва да се захвана като хората. То се знае, още си нямаме всички модерни неща, дето ни трябват, ама си правя сметка: догодина, ако всичко върви добре, ще разширя свинарника, ще направя още един навес към кокошарника и ще гледам да завъдя повече пилета.

И нито дума за жена си и какво върши тя във фермата. Докато го слушах, не можех да не си мисля за тези закуски, които Айда му носеше в леглото, и за това как, докато той спеше, тя прехвърляше сено, ореше, доеше кравата и хранеше пилетата.

Нещастната Айда и великата ѝ любов!

Един ден любопитствувах да видя стопанството и домакинът ми ме заведе. Къщата изглеждаше сравнително удобна — малка, неизмазана, с две стаи и кухненска пристройка отзад, с доиззидана едва миналата година веранда, на която господарят можеше да пуши и да съзерцава обраслата с мащерка долина, зелените поля и далечните хълмове. Още отдалеч забелязах, че входът, пътеките и всичко наоколо бе много чисто. На еднакво разстояние от кухнята бяха построени хамбар, хранилище за царевица, барака за опушване на месо, кокошарник, че и нов навес за кладенеца — всичко бе все още неизмазано, но пък заобиколено от нежната зеленина на моравата. Уидъл ни посрещна и тръгна с мен, сочейки стеснително богатствата си.

— Трябва да се занимавам със сума неща, та още ле съм захванал да боядисвам, ама наесен или напролет ще свърша тая работа, само да е здрава жена ми. Понякога тия пилета са голяма беля, та другата седмица ще си вземем още една крава и няколко прасета.

Слушах го и си мислех за онова тежко време, когато караше пясък и камъни в скърцащата каруца...

Излезе и Айда — едра, кокалеста, мълчалива и смирена, със загоряло от слънцето и ветровете лице. За нея този тесен, петнадесетакров свят несъмнено бе рай. Най-сетне при нея бе дошла любовта. А напереният Уидъл бе самото възплъщение на любовта. Неволно погледът ми се спря на него, а после и на нея — бе очевидно, че тя го обича безсловесно, непохватно, а също и че гледа на него с уважение. Той не спираше да говори, докато тя проговорваше само ако я запитаха нещо — никога спонтанно и никога първа. Това ѝ (бе останало от дресировката на баща ѝ.

Беше неделя следобед, единственото удобно време за гости в нечия ферма — тогава се предполага, че седмичните задължения са вече приключили. Уидъл зае мястото си на предната веранда. Айда ни поздрави, както винаги стеснително, но първо привърши работата си с тенджерите и тиганите. Покани ни да седнем и да пийнем по чаша мляко. Важният Уидъл като че ли едва я забелязваше, пушеше, съзерцаваше и се любуваше на имота си. Той бе самото олицетворение на спокойствието и изглежда на жена му й беше много приятно, че е така доволен. Докато разговаряхме с Уидъл, тя се усмихваше и ли отговаряше едностранно на въпросите ни — тя бе толкова дълго потискана от баща си, че не можеше да се отпусне да говори.

Сродникът ми изтъкна, че макар да й оставали само три месеца, докато роди, Айда работела по същия начин, както й преди. Въпреки очевидното си състояние тя нахрани прасетата и пилетата, а господарят на дома остана да пуши и да разговаря с нас. Единствената му тема бе фермата — как ще построя навес към кокошарника, как ще разшири свинарника, колко хубаво ще е, ако успее да присъедини още няколко акра откъм източната страна и така нататък... Няколко пъти спомена за странстванията си на запад и за това, как „бил дал своя принос за «Денвър — Рио Гранде»“.

След това посещение често си мислех за Уидъл — та той бе ярък пример за най-нечаканите случайности в живота: не бе ли факт, че щастието, властта, спокойствието, красотата, славата и изобщо всички дарове за душите и телата ни идват предимно наготово, а ние не се и помръдваме да ги поразгърнем или пък да добавим нещо към тях?...

Ето например този невзрачен, най-обикновен, слабоволев човек, може би подтикван от някакво шесто чувство, загрижило се за благополучието му, се бе оттеглил в този край, след като се бе провалил във всички начинания, и най-сетне бе намерил тази угнетена — вече освободена — жертва, жена си, която пък с помощта на скромните си средства търсеше чрез него някаква радост в царството на любовта. А дали я обичаше? Понякога си задавах й този въпрос. Можеше ли той да обича? Способен ли бе да я оцени и разбере, както изисква всяка истинска любов? Съмнявах се...

Събитията, които се случиха през месец септември, отговориха на съмненията ми доста красноречиво. И въпреки това не съм напълно сигурен, че дадох истинския отговор. Животът е пълен със

случайности, а за мнозина любовта или привличането са съвсем неопределени чувства!

Слях в голяма стая откъм фасадата на къщата — стая, от която се виждаше склонът на един хълм и великолепната долина отвъд него. Пред къщата растяха вечнозелени храсти и диви кестени, които шумоляха и шептяха при най-лекия повей. В една от красивите лунни нощи, часът бе два или три, чух, че долу се чука и че някой вика:

— Ей, мисис К...! Мисис К...!

Помислих си, че домакинята може да не чуе, и отидох до един от отворените прозорци, но тъкмо тогава вратата долу се отвори и аз разпознах нейния глас, а после и гласа на Уидъл. Не го виждах на бледата лунна светлина. За пръв път го чувах да говори разтревожено — молеше домакинята да отиде и да види жена му.

— Изведнъж ѝ стана страшно лошо, мисис К. Тия дни не ѝ беше добре, пооплакваше се, ама сега е много зле и не знам какво да правя. Голяма услуга ще ми направите, ако дойдете, мисис К. Мисис Енгю се обади за доктора по телефона, ама май че още не може да го намери...

Беше дошло време Айда да ражда! Още едно дете — и то от какви родители — се готвеше да се появи на бял свят. Какво ли щеше да стане от него? С какво ли щеше да се занимава? И как ли щеше да роди тази вече немлада Айда. Тя бе твърде стара за майчинство и толкова едра и непохватна... Как щеше да се оправя?... Как щеше да кърми бебето? След няколко минути мисис К., придружена от един от синовете си, тръгна с колата — социално-човешката страна на положението бе предизвикала у нея истинска загриженост. Върна се следобеда на другия ден и чак тогава разбрах, че мисис Уидъл била наистина много зле. Три дни преди раждането тя продължавала да работи на полето, а само ден преди това захванала да свърши седмичното пране. Докато била бременна, никой с нищо не ѝ помагал, нито пък отишла на лекар. Уидъл, който явно се интересувахе само от себе си, продължавал да си мечтае и навярно вършел своя дял от работата, но нищо повече, а без съмнение приемал на драго сърце шетнята и трепането на жена си до последния момент.

Очевидно било, че при този начин на живот Айда нямала никакви условия за нормално майчинство. През всичките девет месеца на бременността мисис Уидъл не обърнала ни най-малко внимание на себе си. Повиканият в късния час от роднините ми лекар само

поклатил печално глава. Може би Айда щяла да роди лесно, но имала увреждане на бъбреците. Лекарят посъветвал да повикат сестра, но мисис Уидъл, както била зле, не искала и да чуе за това. Щяло да струва много скъпо. Краят дошъл бързо на следващата нощ, но с големи мъки. Изтощеният организъм не успял да се справи, а опитът да извадят бебето при наличието на уремия съвсем я довършил. Дали й етер и тя останала в безсъзнание, докато издъхнала. А с нея и детето.

За последен път я зърнах, когато придружих близките ми, за да се поклоним пред тленните ѝ останки. Уидъл нямаше никаква тежест нито пред роднините, нито пред съседите си — нали беше един такъв никакъв, безволев и бездеен, той не бе благонадежден за приятел, а камо ли за взаимноизгоден партньор. Уидъл обикновено мълчеше, съобразяваше бавно и ограничените му мисли се свеждаха главно до най-насъщните проблеми, върху които разсъждаваше и говореше. Ето защо на погребението присъствуваха двамата братя на Айда, никакви други роднини, и няколко съседи, дошли от приличие. За присъстващите и за всички онези, които бяха помогнали с нещо, както и за последния ритуал и евентуалните посетители, бе отредена гостната стая — нещо като светая светих в дома. Там, в ковчег, какъвто никога не бях виждал по цвят и украса, бе изложено и тялото. Ковчегът бе обвит в бледолилав плюш, подплатен с розова коприна, и имаше шест скъпи, набиващи се в очи позлатени дръжки. Стаята явно бе естетическият идеал на двамата стопани и всеки ѝ засвидетелстваше внимание. Тя бе обзаведена с простовата кръгла и жълта орехова, маса с един крак — сега изтикана встрани, няколко твърди, грозни стола с червени плюшени седалки и една салонна печка за дърва, украсена с никел и червени слюдести прозорчета. На облепените с ярко розови тапети стени висяха два наивни, поучителни цитата в хубава орехова рамка, снимка на Уидъл и жена му, също в орехова рамка, зад стъкло и заобиколена от восъчен венец, и като ярък контраст — пъстроцветен календар с руса кинозвезда в предизвикателна поза. В средата на кръглата маса се мъдреше Библията и албум от жълт плюш, в който, доколкото видях, нямаше нито една снимка. Изглежда стопаните са били очаровани от жълтия плюш, този старинен и достопочтен символ на разкоша.

Но ковчегът нямаше равен на себе си! Не желая да проявявам лекомислие по отношение на смъртта, пък и нали казват, че това може

да донесе нещастие... Твърде добре осъзнавам и сляпото влечение към красотата, което напират, макар и слабо, в повечето животни и хора. Благодарение на него са създадени Карнак, Акрополът и стиховете на „Ода за една гръцка ваза“. И доколкото знам, старите, обичаи (вероятно спазвани и до днес) да се правят ковчезите за последното сбогом така ярки, че да привлекат вниманието на всеки любител на багрите, са внедрени и в най-бедните квартали на големите американски градове. Сега разбрах, че се отнасят и за пуцинаците. Накратко, съществуваше изумителна конфекция на ковчези в жълт, син, зелен, сребрист и лилав плюш, обикновено подплатени с копринен плат в контрастиращи разцветки и съоръжени с не по-малко смайващи посребрени, позлатени, черни или сиви дръжки. Доверете се на американския импресарио от бранша на погребалните бюра и той ще ви приготви такъв ковчег, че ако не покойника, то ще трогне поне опечаления простосмъртен в часа на тежката загуба. Всеки разбира посвоему красотата, но тя трябва да бъде успокоителен лек, който премахва нашите болки. Въпросният ковчег бе отрупан с градински цветя. Както научих впоследствие, Уидъл сложил в ръката на починалата едно свое неизвестно нам погребално стихотворение. Съдейки по грубо скованата му рамка, то сигурно беше някаква нелепица. И все пак това бе изумително! По всичко личеше, че ковчегът е бил специално избран като утешение за опечаления вдовец, уважаемия Хенри Уидъл. Наистина — освен ако не изпадам в — дълбоко заблуждение — Уидъл за пръв път в живота си се бе поддал на дълго потискания стремеж към разкош, който пък от своя страна бе прикрит зад дълбоката скръб.

Замислих се за жената в ковчегата, за нещастната Айда, положена твърде късно в такъв разкош. Тя, която цял живот вървя зад плуга и трупа сено и получи за отплата една-единствена, макар и отрудена година на любов или, да речем, спокойствие... Рижавата ѝ, гъста и твърда коса бе гладко сплетена и подредена. Широкото ѝ скулесто лице с голяма уста и малък нос изглеждаше безкрайно уморено. Яката ѝ ръка бе обгърнала плътно до гърдите и до едрото ѝ, изпълнено с копнеж лице, мъничкото, така и не познало живота бебе, а в другата ръка бе стихотворението на Уидъл.

Извърнах глава, потресен, потиснат, дори ужасен от това ново доказателство за вечния, сляп и безжалостен ход на живота, който бе

извършил толкова още безсмислени, трагични и ужасяващи деяния на тази земя. Защото изражението на Айдиното лице пресичаше всякаква насмешка. То не бе комично, нито дори тъжно, а само изразяваше покорно съгласие със съдбата и бе така невероятно скръбно! „Спи — помислих си аз. — Почивай! Така е най-добре.“

А в къщурката, която бе оставила, в тази малка черупка, където бе мислила да се скрие от нещастieto и самотата, нямаше тъгълче, прозорче, лавичка или тиган, който да не бяха изтъркани, излъскани и избърсани от прах. Съдовете в кухнята почти дразнеха с чистотата си, а също и всекидневната стая, която служеше за трапезария. На двора всичко си стоеше така, както го бе оставила — чисто и подредено.

Уидъл бе застанал на входната площадка и, съзерцавайки гледката, поздравяваше едва ли не спокойно усмихнат неколцината гости, които идваха на малки групички. Че нали сега той бе господар на всичко това — петнадесет акра, къща, хамбар, сайванти, добитък — един наистина делови човек! Облечен в празничните си дрехи по повод печалното събитие, той се държеше така надут, като че ли даваше прием или ръководеше тържество, чиято важност бе изцяло заела съзнанието му.

След като видях всичко, за мен представляваше интерес отношението на Уидъл и начинът, по който посрещаше смъртта, и тази както материална, така и духовна загуба. Интересуваше ме и отношението му към бъдещето — та пред него отново се изправяха материалните затруднения, от които се бе спасил за известно време. Всеки, който приема теорията за механическото или химическото начало на живота и се опитва да разбере поведението на живите организми в процеса на развитие, би се заинтересувал от този случай.

Наблюдавах Уидъл и стигнах до убеждението, че той бе едно невзрачно отражение на всички обичаи и традиции на времето и средата си. Редно бе при такива случаи да се носи черно и той бе смогнал да си намери такива дрехи. Бе чул или видял, че погребенията са събития — оттам и този ковчег в бедния му дом, и всички други хрумнали му доказателства за великолепиe. Беше забелязал, че хората скърбят, затова гледаше тъжно и се стараше да си придаде печално изражение, за съжаление обаче безуспешно.

След като изказах обичайните съболезнования по повод огромната загуба, аз го запитах за бъдещите му планове и макар

сдържано, той определено наблегна на факта, че всичко онова, което е било собственост на жена му, сега вече е негово — дано само да няма пречки, които да объркат нещата. Странно защо, без да съм му дал и най-малък повод, той смяташе, че съм приятелски настроен към него и му желая доброто. Ето защо, само пет минути след като излязох от къщата, той ме попита дали съм видял хамбара. Отвърнах, че не съм, изразих желание да го видя и той ме поведе тържествено и бавно като при шествие. Щом стигнахме, душата му се поотпусна или както би се изразил той, „живна“, и в същия миг ми заговори за бъдещите си планове. Единственият кон, който стоеше вързан в хамбар, вършел много работа, но сега, когато бил вече сам и може би щял да си наема от време на време помощник, мислел да купи още един. Пък и жена му доста му помагала, та сега сигурно нямало да може без ратай — няма как, налагало се да стане работодател. След това дойде ред на прасетата и ние ги разгледахме най-внимателно. Жена му смятала, че четири били достатъчни за тази зима, ама само да излезе реколтата добра, догодина можел да развъди шест до осем прасета. Имало изгода и в продаването на млечни продукти, ама трябвало да имаш поне три-четири крави... Пък и грижите много — изхранване, доене, отелване и тъй нататък, а той не отбирал като жена си от тези неща. Попита ме дали знам закона — ако жената е собственик, какви са правата на съпруга върху тази собственост.

Признах, че не знам, но ако се интересува, с готовност бих попитал.

— Не за друго — подхвана той, като се облегна на един от стълбовете в свинарника, — ами кой знае защо роднините на жена ми не се държат много приятелски с мен. Не можах да разбера защо се държат тъй, та си мисля, да не би да решат, че имат право над имота — нищо че като го купувахме с жената, тя държеше да ни е общ. „Сър — каза тя на съдията Дригс в Шривъртаун, когато след сватбата разпределихме имуществото ѝ на двамата по равно — аз искам този имот да се запише така, че нещо ако се случи с единия от нас, другият да получи и парите, и всичко.“ Ето това каза тя и под това се подписахме двамата в Шривъртаун. Документите са тук, в къщата. Нали е съвсем ясно? Някой ден искам да донеса документите у вас да ги погледнете. Няма начин да се намесят — как мислите, а?

Мислех, че няма и го успокоих. Освен това, понеже виждах, че е много разтревожен, му обещах да се срещна с един мой приятел адвокат и да се посъветвам с него. Притеснен в началото на разговора ни, Уидъл постепенно се поуспокои. Заведе ме да ми покаже кокошарника и помещението за доене. Застанахме до оградата и се загледахме в съседната петакрова нива, която той се надяваше да купи. След като изтъкнах още веднъж достойнствата на покойницата, аз си тръгнах. За последен път го видях две седмици след погребението, когато първоначалната му скръб се бе поутоложила. Един слънчев следобед той дойде на върха на хълма, където бях разположил масата си за писане. Помислих си, че наминава, за да си побъбрим, но се оказа, че искал да обсъдим новото му положение като собственик и вдовец.

Следобедът бе прекрасен. Хълмовете и долините се къпеха в море от кристалночиста светлина, а земята около мен бе изпъстрена с процеждащи се през листата слънчеви зайчета. Пееха птички, а два глождени от любопитство кълвача проучваха царството ми. Изведнъж храсталакът изпука и, пристъпвайки боязливо, като изневиделица се появи Уидъл.

— Хубава гледка, а?

— Да, чудесна е. Заповядайте, седнете на онзи пън. Как сте?

— О, благодаря, много добре. Викам си, може да искате да погледнете онези документи, дето ви говорих за тях. Донесъл съм ги... — и той затършува из джобовете на самото си. Накрая извади един лист — резюме на договор, според който Айда Уидъл, по баща Хочаут, единствен собственик на еди-какво си имущество, желае и с настоящето се съгласява, ако няма деца, в случай на смърт, съпругът ѝ Хенри Уидъл да я наследи като единствен собственик и управител на имота. Документът бе заверен от нотариуса Дригс в Шривъртаун.

— Ни най-малко не се съмнявам във валидността на този документ — уверих го тържествено аз. — Струва ми се, че с него един адвокат би осуетил напълно всеки опит за посегателство над имота ви. Мога да направя препис и да се осведомя по-точно. Но защо не поговорите с адвокат? Или не попитате нотариуса Дригс?

— Може — подхвана Уидъл, като извърна бавно глава и бавно си прибра документа, — ама ако не се налага, не ми се ще да ходя нито при адвокатин, нито при съдия. Вземат много пари. Не че ме е страх от

тях, ама могат да ти докарат сума неприятности — та аз хич не ги разбирам техните неща. Мисля си, щом не се налага, ще си кротувам и няма да повдигам въпроса. Но ми хрумна, че може би вие знаете нещо.

Спрях да пиша и се замислих за съдбата му и за благосклонността на шанса към него. Също и за вродената му хитрост и умение да се справя в живота. Той съвсем правилно преценяваше, че адвокатите са опасни. Съдиите и роднините — също. След като помълчахме и аз си казах, че Уидъл сигурно мисли за клетата Айда, той затършува из джобовете си и накрая извади един лист — може би някакво друго споразумение... Задържа го около минута, а после го разгъна много внимателно и каза:

— Нали сте писател, та рекох да ви донеса тук нещичко, дето съм го нагласил за жена ми, и да ви попитам какво мислите за него. Ей на, това сложих в ковчега й. Е, малко го пооправих оттогава. Туй стихотворение се надявам да го отпечатам в „Банър“, тукашния вестник.

„Би било интересно да прочета това стихотворение!“ — рекох си аз. И моят домакин, и жена му ми бяха казали, че Уидъл написал и поставил някакво словоизлияние в ръката на покойницата и че при удобен случай ще го поискат, за да ми го дадат да го прочета. Но ето че преди да опитат да го вземат, то бе пред мен и аз едва потисках любопитството си да прочета това литературно произведение, което, по молба на Уидъл, вероятно щеше да излезе в местния вестник.

— Значи, искате да го публикувате? — рекох вежливо аз и протегнах ръка. — Може ли да го видя?

— Само че извинявайте, ама по-добре аз да ви го прочета. Почеркът ми е малко неясен, та нека аз да ви го прочета.

— Разбира се. Но първо ми обяснете някои неща. Казахте, че стихотворението е посветено на жена ви. Вие сам ли го съчинихте?

— Ами да. Вчера и снощи дето съм го писал. Е, трябва да сложим и трите дни, дето го писах, след като умря жена ми. Когато я погребвах, сложих само началото в ръката й.

— Да, ясно — казах аз. — Това е много мило и трогателно от ваша страна. А сега казвате, че ще го публикувате в „Банър“, така ли?

— Да, сър, там ще го публикувам.

— А как става това? Вие ли им го предлагате или как?

— О, те редовно печатат погребални стихотворения — както винаги бавно заобяснява той. — Вземат по десет цента на ред. Когато ти умре някой, дето го обичаш — мъж, жена и прочие, пишеш, даваш им го и...

— Аха, разбирам — осмелих се да кажа, след като най-последно ми просветна. — Това е обичай и вие смятате, че по някакъв начин трябва да го спазите...

— Да, сър, точно така. Та, викам си, ако не струва много, що ли да не го публикувам...

— Четете! — казах аз и се приготвих да слушам внимателно.

Коса следобедна светлина падаше върху Уидъл и произведението му. Той пригладя листа и започна да чете:

*Без твоите мили стъпки къщата е като няма,
навсякъде, където си била, сега те няма.
Самотен съм и скръбен, но пък горе там
сам господ грижи се за тебе, знам.*

*Отишла си от мен, та ти си там щастлива,
а може би таз страшна смърт в покой да те
обвива...*

*О, мили мъжо, ти недей за мен, за мъртвата, плачи,
очите ми те виждат там отгоре, както и преди.*

*Неволята и мъката ти виждам, щом те зърна,
да можеше — при тебе с радост мигом щях да се
завърна.*

*Така добър бе ти, и търпелив, о мили мой,
за теб отеца наш пък знае — не се бой
и няма нивга да те изостави,
ти толкоз зор видя, но толкоз добрини направи.*

*Не бой се, скъпи мъжо, а гледай всички смело,
дори и да не тачат там долу твоето дело,
той, господ, знай, очи във теб е впил
и знае колко беше с мен добър и колко мил!*

*Усилия, усилия — и никакви награди.
Светът би трябвало да види любовта и верността,
които даде ми.*

*Човешките езици могат да злословят, както щат,
но ти не се смущавай, скъпи мъжо, от слуха!*

*Жена ти горе, тук, на небесата,
помни обич и сговор долу на земята.
Когато Богу е угодно да те призове
в любов и щастие ще нижем своите часове.*^[1]

Той вдигна очи към мен, а аз, признавам, го гледах със зяпнала от удивление уста. Какво простодушие! Какъв наивитет — на него и наум не му минаваше, че това произведение може да породи насмешка, че е неудачно и че би произвело невярно впечатление у непознатия читател... Възможно ли бе човек да е толкова глупав, та да не се усети колко смехотворно е всичко това! Гледах го учудено, а той търпеливо изчакваше благосклонното ми мнение.

— Кажете ми — успях най-сетне да продумам аз — всичко това съвсем сам ли съчинихте?

— Ами — започна да ми обяснява той — вестниците тук печатат таквиз работи всяка седмица. Чета ги в „Банър“ и от оттам съм взел някое и друго стихче, но повечето са си мои.

— Много добре — насърчих го аз. — Отлично. Само че сте написали доста редове. Скъпо ще ви излезе по десет цента на ред...

— Вярно — съгласи се той, поразколебан и унил, като се почесваше по главата. — Хич не се сетих за туй. Я да видим колко ще излезе — и той започна да брои стиховете. — Три долара и четиридесет цента — обяви накрая Уидъл и млъкна.

Колко нетрайни са човешките чувства. Докато гледах как Уидъл пресмята цената на поетическото си вдъхновение, отново се сетих за жена му — за сивото ѝ ежедневие, за непосилния ѝ, до самата смърт труд, за грижливо съчиненото завещание, осигуряващо наследство на съпруга ѝ, в случай че тя умре. Помислих си за поетичността и безполезността на нейния, а и на неговия живот — за всичко онова,

което наричаме усилия и постижения, за абсолютната нелепост, в която се превръща често съществуването ни. Докато размишлявах, над мен грееше огромното пламтящо кълбо, наречено слънце, грееше и се въртеше в пространството заедно със спътниците си — планетите. А върху повърхността на това нещо — земята, бяхме ние с нашите милиони дребни нещица, наречени „домове“ и „собствености“. И навсякъде — около нас, над нас и под нас — необятност и тайни, тайни, тайни. И никъде по земята няма да намерим истинския отговор — какво сме ние, какво е слънцето или коя е причината за съществуването ни тук? И въпреки това навсякъде цари страст и похот, красота, алчност и копнеж, безкрайно брожение, горест и възторзи, само и само да съхраним завинаги неуловимото и необяснимото: живота, себе си, нашето. Птици в полет, цъфтящи и шепнещи дървета, поля, гъмжащи от тайнствени и все пак необходими твари, и наред с това — безброй трагедии. Живот за сметка на чуждия живот, хора и животни във вечни заговори и интригантства, сякаш винаги трябва да притежават най-много, а то все е в ръцете на другите.

И все пак, въпреки неизвестността, страданията и огорченията, денят бе целият в злато — огромно съкровище само по себе си, с прекрасни дървета, сини планини и удивителна, успокоителна гледка. Красота, красота, красота, която трогва и разтушава сърцето и е успокоителен лек за живота. И сред всичко това — Айда Хочаут и баща ѝ с неговото добиче, „дето не хваща лой“, и синът, запратил вилата по него, и този тук — жалък палячо, с погребалните стихове, които, уви, му излизаха твърде скъпи, и неговият страх да не изгуби малкото, което му е оставено... Неговата любов. Неговата загуба. Неговата печалба. Неговото желание „да погледне хората смело“. Ха, ха, ха! Ето за какво бяха стиховете му! Ето за какво бяха тревогите му!

Но виновен ли бе той с нещо пред света? По моему — съвсем не. Имаше ли право на това, което бе получил? Колкото всеки от нас има право на нещо. И все пак той стоеше тук, пред мен, и се тревожеше, тревожеше и тревожеше, опитвайки се да прецени много ли губи и дали се струва да плати три долара и четиридесет цента за това стихотворение — израз на почит или самооправдание, като го публикува в невзрачния, малотиражен, непопулярен провинциален вестник.

Дами и господа, всички ли сме луди? Или аз съм луд? Или самият живот? Нима наистина той е така безцелен и неразумен — просто случаен хаос и нелепост? Ние свързваме и сглобяваме от старите тайни нови тайни, машини, методи, теории. И така — докъде? Какво ще стане с всички тези хочаутовци и уидъловци от миналото, настоящето и бъдещето? Какво ще стане със синовете, дъщерите и роднините им, с всички тези конфликти, безчовечност, показност и глупост?

А с недодяланата, сломена Айда? И с този непохватен, користолюбив, достоен за съжаление хитрец с неговите римувани стихчета? И със самия мен, който пиша тези редове, озадачен от всичко това?...

В едно писмо, няколко години по-късно, съпругата на моя сродник ме уведоми:

„Сигурно ще ти бъде интересно да узнаеш, че Уидъл се увлече по религията и сега тълкува Библията по някакъв свой нескопосан начин, като от време на време идва за разяснения. Оре нивите си, размишлява и очаква всеки миг бог да се появи във вид на змей или великан и да унищожи и него, и всички хора. Сигнал е до заключението, че светът ще свърши по следния начин: бог щял да се появи в образ на змей или великан и там, където стъпел, животът щял да секне. А след това настъпвал краят на света. Всъщност Уидъл няма и понятие, че светът е много по-голям от Съединените щати. Веднъж му казах: «Уидъл, ами нали на бога ще му трябва много време, докато обходи целия свят и унищожи навсякъде живота?» «Да, така е — отвърна той — но може би неговите крака са по-големи от нашите, може би са големи колкото един хамбар и може би той върви по-бързо, отколкото ние.» Съвсем се е пристрастил към Библията — чете и размишлява, и всичко, което прочита, го свързва със собствените си няколко акра земя. Все още живее сам и дори сам си готви, защото се страхува да не би, ако се ожени, жена му да присвой имота. Всъщност оспорване на наследството нямаше. Мисля, че хората го съжаляват. Почти винаги яде гъста царевична каша, вари си я и я изсипва в малка плитка чиния, защото не знае как да я изсипе в по-дълбока и да си я поразреди.“

[1] Превод Александър Миланов. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.